

ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞTE BASIN POLEMİKLERİ

Ayşe AZMAN*

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, çok partili döneme geçişte basında sürdürülen polemikleri ortaya koymak, bu polemiklerin hangi koşullarda ortaya çıktığını ve temel niteliklerini açıklayabilmektir.

Çok partili dönem Türk siyasal yaşamı içinde aynı zamanda “demokrasiye geçiş” dönemi olarak da isimlendirmektedir. Dönem üzerine yapılan çalışmalarda II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’de siyasal, sosyal, ekonomik ve toplumsal düzlemde önemli değişim süreçlerinin başladığı kabul edilmektedir (1998, Karpat, 1967, Goloğlu, 1982, Kaçmazoğlu, 1998). Türkiye’de çok partili döneme geçiş savaş sonrası koşullarda biçimlenmiştir. Basın bu dönemde Türk siyasal ve toplumsal yaşamına damgasını vuran değişim sürecinin çizgilerini belirleme de “yansıtıcı” işlevi ve “belge” niteliğindeki karakteristiği ile ön plana çıkmaktadır. Fakat aynı zamanda ortaya çıkan gelişmelerde taraf olarak da belirleyici bir aktör konumundadır. Çok partili döneme geçişte ortaya çıkan basın polemikleri bu görünümü bize net bir biçimde vermektedir. Basında sürdürülen polemiklerin nitelikleri çeşitli tayin edici faktörlerin etkisi ile biçimlenmiştir. Dönemsel koşulların yanı sıra basının Osmanlı’dan gelen bazı özellikleri de taşıdığını ileri sürebiliriz. Türk basını temel niteliklerini Osmanlı’nın Batı yanlısı siyasetinin sonucunda kazanmıştır. 19.yy’da Osmanlı toplumunda ortaya çıkan Batı yanlısı siyasetin takipçisi ve savunucusu olmuştur. İlk basın polemikleri de bu döneme aittir. Gazete ve dergilerde polemikleri sürdürenler devletin yeni siyasetin savunuculuğunu yapan Batı etkisinde yetişen kadrolardır. Osmanlı’dan bu yana gelen siyaset biçiminde ve kadro yapısındaki süreklilik 1945 sonrasında da gözlemlenebilir. Çok partili yaşama geçişte ortaya çıkan basın polemikleri yeni dönemde devletin siyasi tercihleri doğrultusunda biçimlenmiş. Basın da bu siyasi

---

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

tercihlere bağlı olarak olaylar konusunda hem taraf hem de yol gösterici görevler üstlenmiştir.

Bu çalışmada 1945 sonrasında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla başlayan 1950'de iktidarı devralmasıyla devam eden çok partili yaşama geçiş süreci basın polemikleri aracılığıyla açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada ilk olarak tarihsel anlamda basın polemiklerinin nitelikleri belirleyen tayin edici faktörler ele alınacaktır. II. Dünya Savaşı sonrası koşullar da ortaya çıkan polemiklerin özellikleri değerlendirilecektir. Basın polemikleri toplumlararası ilişkiler ve iç politik düzlemle olan ilişkileri açısından ortaya konulacaktır. Bu amaca yönelik olarak dönemin (1945-1950 arası) iktidar yanlısı ve muhalif konumları ile bilinen gazeteler taranmış, özellikle başyazar konumunda olan gazeteci ve milletvekili olan isimlerin yazıları-polemikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

*

Basın Türk toplumunun değişme süreci içinde belirli nitelikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu nitelikler Osmanlı'nın izlediği Batı yanlısı politika ile yakından ilgilidir. 19.yy'da Osmanlı-Türk toplumu gazete ile tanışmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği Batıcı siyasetin toplumsal düzlemde yeni görünümleri ortaya çıkarmasıdır. Gazete de bunlardan birisidir (Tüfekçioğlu, 1993:64). Osmanlı'da geleneksel olarak siyaset devlet tekelinde bulunmaktadır. Batıcı siyasetin sonucu olarak siyaset yapma tekeli devletin elinden çıkmaya başlamıştır. Batı tipi eğitim kurumlarında yetişen, ya da bizzat Batı'da eğitim görüp ülkeye dönen yeni kadrolar kendilerini ifade etmede ve devletin izlediği siyaseti etkilemede-eleştirmede gazete ve dergilerden geniş lde yararlanmışlardır. Basında kümelenen yeni kadrolar gazeteler aracılığı ile devlete izlenecek siyaset konusunda akıl ve yol gösterme eğiliminde olmuşlardır. Hangi Batı lkesi ile nasıl bir ilişki biçimi kurulacağına dair tavsiyeler gazetelerin ana konularından birisini oluşturmaktadır. Ayrıca yeni kadroların devletin siyasetine ortaklık etme beklentisini de yansıtmaktadır. Siyasetteki ortaklık beklentisi devletin yeni kadrolara şüphe ile bakmasına neden olacaktır. Devlet zaman zaman bu kişilerle işbirliği yapacak zaman zaman da onları takibe alıp, kavuşturmaya tabii tutacaktır (Tüfekçioğlu, 1993:96). Bu nedenle sözü edilen kadrolar devlerin siyasetteki tercihlerine bağlı olarak ya iktidar mevkiinden pay almışlar ya da gözden düşüp yönetim dışı kalmışlardır. 19.yy itibarı ile Batı yanlısı siyaset hem devletin hem de yeni kadroların ortak tercihidir. Ancak bu siyasetin yürütülmesinde birden fazla

alternatifin bulunması-Rus yanlılığı, İngiliz yanlılığı, Fransız yanlılığı gibi-kadrolar arasında çekişmelere sebep olacaktır. Çekişmenin dile geldiği en önemli alan ise basındır. Basında ortaya çıkan polemiklerde bu nokta da anlam kazanacaktır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e basın polemiklerinin temel nitelikleri değişmemiş, dönemsel değişimlere rağmen ortak karakteristikler devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türk siyasal yaşamı içinde etkili olan yönetim kadroları basın ve basın kurumları ile organik bağ içinde olmuşlardır. Gazete sahibi milletvekillerini sayısı azımsanacak gibi değildir. Ayrıca yönetim dışı olmalarına karşılık gazete sahibi bazı isimler potansiyel milletvekili adayı olarak ön plana çıkmıştır. Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Cahit Yalçın, Yunus Nadi, Abidin Daver, Necmettin Sadak, Ethem İzzet Benice, Cahit Baban, Zekeriya Sertel, Ahmet Emin Yalman dönemin önde gelen isimleridir. Ön plana çıkan bu isimler Cumhuriyetin kuruluşuna ve devrimlerin yapılmasına tanıklık etmiş kişilerdir. Falih Rıfkı Atay Cumhuriyet'in kurucu partisi CHP'nin milletvekili ve Ulus gazetesinin başyazarı olarak sürekli iktidar konumunda bulunurken, Hüseyin Cahit Yalçın ise uzunca bir dönem siyasi sürgün olarak yaşamış, ancak İsmet İnönü'nün aracılığı ile siyasete geri dönebilmiş bir gazetecidir. Ahmet Emin Yalman ya da Zekeriya Sertel ise iktidar konumunda yer alamamış isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaş Ekseninde Anglo-Sakson Yanlısı Sovyet Karşısı Dış Politika

Türkiye'de Savaş sonrası da ortaya çıkan siyasi ve toplumsal özellikler "hür dünya" olarak adlandırılan ABD'nin başını çektiği cephenin savaşı kazanması ile biçimlenmiştir. 1945 yılında Savaşı Almanya'nın kaybedeceği anlaşılınca müttefiklerin de baskısı ile Türkiye Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş ve tarafını belirlemiştir. Ancak bu durum sorunu çözmemektedir. Türkiye'nin yeni dünya ilişkilerine nasıl katılacağı ve yerinin ne olacağı soru konusu olmaya devam etmektedir. Basın polemikleri bu ana eksende şekillenmektedir. Gazeteler Batı dünyası-burada hür dünya olarak okunmalıdır-ile Türkiye'nin Savaş yıllarındaki ilişkileri değerlendirmekte, hükümetin izlediği dış politikanın isabetliliği üzerine yorumlar yapmaktadır. Bu yorumlar daha ziyade Batı dünyasının ikna etme çabası gibidir. Çünkü Batı, Türkiye'nin Savaş sırasında izlediği politika nedeniyle yeni dünya ilişkileri içindeki rolüne şüphe ile bakmaktadır. Türk hükümetinin San Francisco Konferansı'na

katılmasını “bir mükafat” olarak değerlendirmektedir. Hükümetin resmi yayın organı olan Ulus gazetesi başyazarı-milletvekili Falih Rıfkı Atay, “Dünkü Tarihi Karar” başlıklı yazısında ise Türkiye’nin San Francisco Konferansına katılmayı hak ettiğini kanıtlamak için Türk hükümetinin her zaman müttefiklerin yanında olduğunu, Almanya ve Japonya’ya karşı savaş ilan ettiğini hatırlatmaktadır (Ulus, 24 Şubat, 1945). Son Telgraf başyazarı Ethem İzzet Benice de Atatürk’ün Hitler ve Mussolini ile ilgili olumsuz fikirlerine işaret etmektedir (15 Şubat 1945).

Basın Türkiye’nin Batı dünyası ile olan ilişkilerini ABD’nin bölgesel çıkarlarına dikkat çekerek değerlendirmekte ve hem hükümete hem de dış dünyaya mesajlar vermektedir. Soğuk Savaş eksenini Türkiye’ye gerekli ortamı hazırlamaktadır. Türkiye bölgede Batı bloğunun temsilcisi olamaya adaydır. Böyle bir rol hem ABD’nin hem de Türkiye’nin çıkarına olacaktır. Basında ortaya çıkan bu eğilim, gerginleşen Türk-Sovyet ilişkileri ile de açıklanabilir. Savaşın hemen ertesinde gazeteler galip bir güç olarak Sovyetler Birliği ile dostluğun altını çizmektedir. Ancak bu dostluk Batı bloğu ile yakınlaşma çabasından farklıdır. İlk günlerde gazetelerde temkinli bir dostluk anlayışı hakimdir. Daha ziyade bizim haklarımıza saygı duyulduğu müddetçe dostluğun süreceği düşüncesi hakimdir. Örneğin Hüseyin Cahit Yalçın “Türk-Rus Münasebetleri” başlıklı yazısında bu noktaya dikkat çekmektedir (Tanin, 14 Nisan, 1945).¹ Nitekim Sovyetler Birliği 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye’ye 17 Aralık 1925 yılında imzalanan ve 7 Kasım 1945’te süresi bitecek olan antlaşmanın değiştirilmesine dair isteklerini bildirmiştir. İstenilen değişikliklerin niteliği anlaşılınca aradaki dostluk havası da bozulmaya başlamıştır. Basının olaylara yaklaşımı sorunun seyrini açıklayıcı özelliindedir. Önceleri hükümetin isteği doğrultusunda Sovyetlere karşı ılımlı bir tutum izleyen basın (Toker, 1971:10), Sovyet yayın organlarının Türkiye aleyhine yaptığı yayınlar ve 7 Haziran 1945’te Sovyet hükümetinin Türk hükümetine gönderdiği Nota üzerine tutumunu serleştirmeye başlamıştır. Nota da Sovyetler Birliği Kars ve Ardahan’ı Sovyet toprağı saymakta, Boğazlarda üs talep etmektedir (Armaoğlu, 1984:415). Bu isteklere karşılık Hüseyin Cahit Yalçın Tanin’de Rusları “emperyalistlik ve Kızıl Faşistlikle suçlamaktadır” (8 Temmuz, 1945).²

¹ Bu tip yazılar için Vakıf, Tasvir, Yeni Sabah gibi aynı tarihli yazılara bakılabilir.

² Konu ile ilgili bkz. Necmettin Sadak “Türk-Sovyet Münasebetleri Dolayısıyla Tehlikeli Görüşler” Akşam, 14 Temmuz 1945. Ahmet Emin Yalman “Rus Davası”, Vatan, 5 Temmuz, 1945. Nadir Nadi, “Bir Milletten Toprak İstemek”, Cumhuriyet, 13 Temmuz, 1945

Karadeniz bölgesinin Gürcistan'a ait olduğu yönündeki Sovyet iddialarının gazetelerde yer almasıyla birlikte ilişkiler daha da gerginleşir. Türk hükümetinin tavrı gazetelere net bir biçimde yansımaktadır. Hükümet sorunu uluslar arası platforma çekmeye çalışmakta, ABD ve İngiltere'yi göreve ve duruma müdahale etmeye çağırmaktadır (Akşam, Tanin, 30 Haziran, 1945). Türkiye için sorunun çözümü 1945'te yapılan Postham Konferansından sonra gelmiştir. ABD, İngiltere ve SSCB bir araya geldiklerinde sorun Türkiye'nin istediği biçimde çözüme varmış gibidir. Basın konferansında Sovyet taleplerinin kabul görmediğini sorunun uluslar arası bir konferansta çözüleceğinin Türk hükümetine bildirildiğini yazmakta ve bu durum siyasi bir zafer olarak değerlendirilmektedir.³

II. Dünya Savaşından sonra iktidar partisi CHP'nin başlattığı, 1950 sonrasında iktidarı devralan DP'nin devam ettirdiği ABD yönelimli Batıcı politikalar, yeni boyutlar kazanarak devam etmiştir. Basın bu politikaların sıkı bir takipçisi konumundadır. 1950 sonrasında Türkiye'nin NATO'ya girişi ABD'nin yanında Kore'ye asker gönderilmesi ile Sovyetlere karşı sürdürülen anti-komünist tutum daha da sertleşerek sürdürülmüştür. İktidarı DP'nin devralmasından sonra muhalif duruma düşen CHP'nin DP politikalarını eleştirmeye başladığı görülmektedir. Fakat eleştirilerde ana temalar Batı yanlısı siyasetten ziyade CHP ve DP arasındaki iç siyasi çekişme zeminindedir (Karpaz, 1967, Goloğlu, 1982). Basın 1950 sonrasında dönemin tartışmalarının tam ortasında durmaktadır. Ancak 1950 sonrası dönem ayrı bir çalışmanın konusu olacak özelliklere sahiptir. Bu nedenle de çalışmanın sınırlarının dışında tutulmuştur.

Savaş Sonrası İç Siyasi Tasfiyeler

1945 sonrası Türkiye'nin yeni dünya ilişkileri içinde siyasi tercihinin netleştiği bir dönem olarak bilinmektedir. Türk hükümetinin Savaş yıllarında izlediği politikaya dair yapılan değerlendirmelerde genellikle hükümetin Batı karşısında "tarafsızlık ve denge" politikası izlediği kabul edilmektedir (Koçak, 2003). Devletin bu yıllarda içte izlediği siyasette savaşın gidişatına göre biçimlenmektedir. Hükümete yönelik muhalefetin özgürlüğünün sınırları çizen

³ Bkz: Hüseyin Cahit Yalçın, "Boğazlar Meselesinde Biraz Aydınlık", Tanin, 6 Kasım 1945. Ahmet Emin Yalman, "Amerikan Notası Etrafında", Vatan, 14 Kasım, 1945.vd.

de aynı eğilim olmuştur. Örneğin: Savaşan taraflardan Almanya, İngiltere ve Sovyetler Birliğini destekleyen gazete ve dergiler hem kendi içlerinde hem de hükümetle çekişme içine girmişlerdir. Hükümet bir dönem tüm bu yayınlara belli bir mesafeden göz yummuştur. Savaşı Almanya'nın kaybedeceği anlaşılınca iç siyasette de bazı kadroların tasfiyeleri gündeme gelmiştir. Tasfiyeler özellikle basında belirginleşmektedir (Güvenir,1991). Öncelikle ırkçı-turancı, Alman yanlısı gazete ve dergiler kapatılmış ya da sıkıyönetim tarafından kovuşturulmaya uğramışlardır. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1944'te Gençlik ve Spor Bayramında "Türk Gençinin Irkçı-Turancı" olamayacağını belirten bir konuşma yapmasının ardından tasfiye süreci başlamıştır. Dönemin en ünlü davalarından birisini de Turancı Nihal Atsız ve solcu Sabahattin Ali arasındaki basın davası oluşturmaktadır (Goloğlu,1982, Özdoğan, 2002).

II. Dünya Savaşını ABD önderliğindeki Batı bloğu kazanınca Türkiye Batıcı siyasetin uzantısı olarak galiplerin yanında bir dış politika tercihi yapmıştır. İç politikada etkili olan kadrolarla devlet arasındaki ilişkiler de aynı sürece bağlı olarak biçimlenmiştir. Savaş sonrasında görece özgür bir ortam içinde bazı muhalif gazeteler hükümetin iç ve dış politikasını da eleştirmeye başlamışlardır. Dış politikaya yönelik eleştirileri yürüten Sovyet yanlısı tutumu ile bilinen Tan gazetesi gelmektedir. Tan gazetesi daha savaş yıllarında Türkiye'nin Sovyetlerle yakınlaşmasını önermektedir. Savaş sonrasında bu tutum daha da belirginleşmiştir. Tan gazetesinin baş yazarlarından olan Sabiha Sertel, anılarında savaş yılları boyunca çeşitli gazetelerin kendisi için "dönme", "vatan haini", "Bolşevik dudusu" gibi ifadelerle saldırdığını söylemektedir (Sertel 1987:274). Savaş sonrasında ise Sovyetler Birliğinin yayın organları ve Türkçe yayın yapan radyosunda Tan gazetesinden övgüyle söz edilmektedir. Bu durum liberal ve hükümet yanlısı gazetelerin gözünden kaçmamaktadır. Tan gazetesi ve Moskova arasında doğrudan bağ kurulmaktan çekinilmemektedir. Örneğin: Necmettin Sadak, Akşam gazetesinde Tan yazarlarından Zekeriya Sertel'in Sovyet talepleri konusundaki farklı tutumuna şüphe ile bakmaktadır. (Akşam, 14 Temmuz: 1945). Sabiha Sertel'in de diğer gazeteleri faşistlikle suçlaması gerginliği daha arttırmaktadır.⁴ 3 Aralık 1945 günü Tan ve Tanin gazetelerinde çıkan yazılar tarafların sert tutumlarını yansıtmaktadır. Hüseyin Cahit Yalçın, Namık Kemal'den ilhamla "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı yazıyı

⁴ Bkz. Sabiha Sertel, "Mesut Faşistler", Tan, 16 Ekim 1945. "Halkevleri Faşistlerin Propaganda Aracı mıdır", Tan, 17 Ekim, 1945.

kaleme almış, Sabiha Sertel de 4 Aralık 1945 tarihli “Gazeteden Değil Kamuoyundan Korkmalı” başlıklı yazısında iktidarın muhalefetten duyduğu korkuyu dile getirmiştir. Aynı gün üniversite öğrencileri sol yayınlar satan A B C ve Berrak kitapçıları, Yeni Dünya ve Tan gazetelerini tahrip etmişlerdir. Bu eylem ertesi gün diğer gazeteler tarafından “olağan bir sonuç” olarak değerlendirilmiştir. Necmettin Sadak “Türk Gençliğinin Heyecanlı Gösterisine Dünya Hayran Kalmıştır” diyerek tutumunu belirtmiştir. Üstelik olay çıkaran gençlere sıkıyönetim komutanlığının “anlayışlı davranmasını” istemektedir (Akşam, 7 Aralık, 1945).

Dönemin anti-komünist eğilimleri sadece sözü edilen kadrolara yönelik olarak ortaya çıkmamaktadır. 1946 yılında Fevzi Çakmak’ın kurduğu bünyesinde hem liberal hem sol eğilimli isimleri barındıran İnsan Hakları Cemiyeti de gazeteler tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Mümtaz Faik Ferit, Maraşal Fevzi Çakmağın dışında Cemiyetin bünyesindeki kişilerin “demokrasi anlayışlarının” Anglo-Sakson anlayışından farklı olduğu vurgulanmaktadır (Vatan 23 Ekim 1946). Dönemin sol eğilimli partilerinin, dergilerinin ve gazetelerinin kapatılması liberal ve hükümet yanlısı basın tarafından normal karşılanmakta, demokrasinin gereği olarak kurulan sendikalar “milli kuruluşlar” olarak tanımlanmakta, Türk işçisi de komünist tehlikeye karşı uyarılmaktadır (Tanin, 13 Haziran 1947).

Yeni Parti Yeni Polemikler

Türkiye’nin yeni dünya ilişkileriyle bütünleşmesinin en önemli sonuçlarından bir tanesi hiç kuşkusuz CHP’nin dışında yeni bir siyasal partinin kurulmasıdır. Bizzat CHP’nin kadrolarından devşirilen DP, Tek Parti Dönemine karşı toplumsal anlamda ortaya çıkan muhalefetin dile geldiği bir parti olarak tanımlanmakta ve toplumla kurduğu ilişkinin CHP’den farklılığı vurgulanmaktadır (Kaçmazoğlu, 1998). Ancak DP’nin bu niteliği iktidar olduktan sonra daha fazla belirginleşmiştir. Partinin kurulma aşamasında ve yeni kurulduğu yıllarda CHP’den ciddi farklılık içeren bir söyleme sahip değildir. Ancak iktidar mücadelesi sırasında dönemin “demokrasi anlayışına uygun” bir söyleme topluma ulaşmaya çalışmıştır. DP’nin talepleri daha ziyade Tek Parti Döneminin anti-demokratik yapılanmasının bir an önce ortadan kaldırmaya yöneliktir. Dış politikada ise Batı yanlısı politikaların devamcısı

durumdadır. Hatta önceki dönemden çok daha belirgin bir biçimde Batı ittifakı ile sıkı bir ilişki kurmaktadır.

DP'nin kurulma aşamasında partinin doğrudan taraftarı olduğunu gizlemeyen Ahmet Emin Yalman, 12 Temmuz 1945'te "Siyasi Hayatımızın Tahlihi" başlıklı bir yazı dizisi başlatmıştır. Yalman anılarında bu yazı dizisini "çok partili yaşama geçiş mücadelesinin bir barçası olarak değerlendirmektedir" (Yalman, 1970:30). Ayrıca kurulacak partinin niteliğine yönelik dair yol gösterici yazılar basının temel gündemini oluşturmaktadır. Kemalist rejimin yeni bir partinin kurulması için müsait bir yapıda olduğunu, kurulacak partinin CHP'nin kuruluş ilkeleri arasında yer alan ve rejimin temel niteliğini oluşturan Altı Ok ilkesinden sapmaması yönünde uyarı yazıları da gazetelerde geniş ölçüde yer almaktadır Bunun dışında kurulacak siyasal partinin var. CHP'nin içinden çıkması gerektiği vurgulanmaktadır.⁵ Partinin kurucu isimleri belli olduğunda ise CHP içinde gerilim artmaya başlamıştır. "Dörtlü Takrir Grubu" olarak bilinen Fuat Köprülü, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan gibi isimler hükümete yönelik eleştirilerini sertleşerek partiden ayrılma eğilimindedirler. Bu eleştiriler o kadar sertleşir ki Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfki Atay eski dönemin ve CHP'nin savunmasını yapmaya soyunur (Ulus, 19 Ağustos, 1945). Gerilimin artması üzerine Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, ardından Refik Koraltan partiden ihraç edilirler (Eroğlu,1990:11). Tüm bunlara rağmen DP'nin kuruluşu hem iktidar yanlısı hem de liberal basın tarafından "demokrasi adına" olumlu karşılanmaktadır.⁶

Yeni kurulan parti daha çok "kontrol partisi" olarak nitelendirilmektedir. CHP'den ayrı bir programı olduğuna da pek inanılmamaktadır. CHP hala esas iktidar partisi olarak kabul edilmektedir. Ancak bu olumlu hava DP'nin iktidar talebine yönelik yüzünü göstermeye başlaması ile bozulur. Basın DP'nin talepleri konusunda ikiye bölünmüş gibidir. CHP'nin Eylül de yapılacak Belediye seçimlerini erkene alması DP'nin tepkisini çeker (Ulus, 10 Mayıs, 1946, Tanin 10 Mayıs, 17 Mayıs, 1946). Muhalefet bu kararın DP'yi yurt çapında örgütlenip, güçlenmesini engellemek için alındığını iddia etmektedir. Temel meselelerden bir tanesi de seçim güvenliği sorunudur. DP bu konu da

⁵ Değerlendirmeler için Bkz: Necmettin Sadak , "Toprak Bayramını Kutlarken: Hürriyet, Demokrasi ve Parti Düşünceleri", Akşam, 18 Haziran, 1945. "Yeni Partilerin Doğması İçin", Akşam, 24 Haziran, 1945.

⁶ DP'ye ilişkin değerlendirmeler için Bkz: Falih Rıfki Atay, "Yeni Parti Kuruldu", Ulus, 8 Ocak, 1946. "Yeni Parti Etrafında", Ulus, 9 Ocak, 1946. Necmettin Sadak, " Demokrat Partiye Hoş geldin Deriz", Akşam, 9 Ocak, 1946.

CHP'ye hiç güvenmemektedir. Ayrıca anti-demokratik seçim yasalarının da değişmesini talep etmektedir. Seçimlere ancak bu koşullar yerine getirilirse katılacağını dile getirmekte, CHP'nin deyişi ile siyasi şantaj yapmaktadır. Nitekim belediye seçimlerine katılmayan DP için artık temel amaç genel seçimlerde taleplerini kabul ettirmektir. Seçim süreci boyunca CHP ve DP arasında artan gerilim hükümet değişikliğine kadar gider. Truman doktrini çerçevesinde ABD'den yardım alan Türkiye, çok partili yaşama geçiş konusunda dış dünya tarafında da uyarılmaktadır. Bunun üzerine iki parti antlaşmak üzere bir araya gelirler. Recep Peker hükümeti bu gelişmeler üzerine istifa eder. Gerginlik ancak İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesini yayınlamasının ardından yumuşar. Recep Peker hükümetinin yerine de (1947) Hasan Saka hükümeti kurulur. Bu durum CHP'nin içinde yeni bir ayrışmayı da beraberinde getirir. Parti "mutediller" (ılımlılar), "Müfritler" (aşırılar) olarak bölünür, hatta Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay aşırılar arasında yer aldığı için gazete başyazarlığına önce ılımlılardan Nihat Erim, ardından ise Hüseyin Cahit Yalçın getirilir (Ulus, 11 Eylül, 1948).

Genel seçimlere de aynı gergin ortamda gidilir. Seçim güvenliği ve oy sayımı dahi tartışmalı olan bu seçimde tüm engellemelere karşın, DP meclise girmeyi başarır. CHP ve İktidar yanlısı basın DP'nin bu kısmi başarısının arkasını kurcalamaya başlar. Hüseyin Cahit Yalçın, Tek Parti Dönemin de ortaya çıkan genel toplumsal memnuniyetsizlikten dolayı DP yanlısı bir akım ortaya çıktı demektedir (29 Mart, 1947). Ayrıca DP'nin yürüttüğü muhalefeti, Meşrutiyet dönemi partilerinden "Hürriyet ve İtilaf" partisinin muhalefet biçimine benzetmektedir (Tanin, 24 Eylül, 1947).

1950'de yapılan genel seçimlerde ise DP iktidara gelir. CHP ve eski hükümet yanlısı basın bunu bir çeşit "devir değişikliği olarak" yorumlar. Artık kapanan "milli kahramanın cumhurbaşkanının devri, açılan ise alalade fani vatandaşlar arasından seçilmiş alalade cumhurbaşkanları devridir" (Ulus, 17 Mayıs, 1950). Muhalefette iken CHP'yi anti-demokratik yasaları korumak, iktidar araçlarını muhalefeti ezme aracı olarak kullanmakla suçlayan DP, iktidara geldiğinde benzer yöntemlerle iktidar mevkiini kullanma yolunu seçmiştir. Bu konuda iki parti arasındaki çekişmeler en gergin noktaya DP'nin CHP'nin malvarlığına el koyması ile ulaşır. Bu el koyma sırasında Atatürk'ün CHP'ye bıraktığı Ulus gazetesi matbaası hazineye devredilir (Karpat, 1967:341). 1954'te CHP ilk kez muhalefet olarak seçimlere girer. Seçimleri

---

yine DP kazanır. Bu tarihten sonra gelişen süreç ise 1960 müdahalesini hazırlayan zeminde belirginleşmeye başlayacaktır. Hükümet bundan sonra çeşitli gazetelerle kıyasıya bir mücadele içinde olacaktır.

SONUÇ

1945 sonrası Türk basınında ortaya çıkan polemikler tarihsel anlamda Osmanlı'dan gelen özellikleri taşıdığı gibi, II. Dünya Savaşı sonrasında koşullarının etkisi ile biçimlenmiştir. Basın polemiklerini belirleyen süreç hükümetin siyasi tercihi ile yakından ilişkilidir. Dönemin basını iktidar yanlısı ve muhalefet olarak ikiye bölünmüş olmasına karşın, Batı yanlısı politikalar konusunda ortak bir tutuma sahiptir. Fark sadece tercih edilecek ülke konusunda ortaya çıkmaktadır. Muhalif gazetelerin eleştirileri de bu noktada odaklaşmaktadır. Savaş sonrasında devlet siyasi tercihini savaşı kazanan müttefiklerden yana yapmıştır. Dönemin CHP hükümetinin tercihini sadece Sovyet yanlısı politikaları öğütleyen gazeteler eleştirmiştir. Kaldı ki bu farklı sesler kısa bir süre sonra susturulmuştur.

Savaş sonrasında ikinci bir siyasal partinin kuruluşu dönemsel koşullarla ilişkilidir. DP'nin kuruluşu ile beraber, gazetelerde ikiye bölünmüş bir görünüm arz etmektedir. İktidarda bulunan CHP'nin destekçisi olan ve DP'yi destekleyen başyazarlar, iki parti arasındaki siyasi çekişmeyi gazetelere taşımışlar, hem iktidara hem de muhalefete yol gösterici tavsiyelerde bulunmuşlardır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Armaoğlu, Fahir.(1984). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Goloğlu, Mahmut.(1982). *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, İstanbul: Kaynak Yayınları
- Güvenir,O.Murat.(1991). *2. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul: İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yayını
- Kaçmazoğlu, H.Bayram.(1998). *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları*, İstanbul: Birey Yayınları
- Karpat, Kemal.(1967). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası

- Koçak, Cemil.(2003). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi*, 2.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları
- Özdoğan, Günay Göksu. (2002). *"Turan"dan "Bozkurt"a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Sertel, Sabiha.(1987). *Roman Gibi*, 2. Baskı, İstanbul: Belge Yayınları.
- Toker, Metin. (1971). *Türkiye Üzerinde 1945 Kabusu*, 2.Baskı, Ankara: Akis Yayınları
- Tüfekçioğlu, Hayati.(1993). *Sosyolojik Açıdan Gazete ve Osmanlı Gazeteciliğinin Değerlendirilmesi*, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Yalman, Ahmet Emin.(1970). *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim, Cilt: III-IV*, İstanbul

Sürelî Yayınlar:

- Akşam Gazetesi** (Sahibi ve Başyazarı Necmettin Sadak)
- Son Telgraf Gazetesi** (Sahibi ve Başyazarı Ethem İzzet Benice)
- Tan Gazetesi** (Sahibi Halil Lütfü Dördüncü, Başyazarı Zekeriya Sertel)
- Tanin** (Sahibi ve başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın)
- Tasvir Gazetesi** (Sahibi Cihat Baban. Başyazarı Ziyat Ebuzyia.).
- Vakit Gazetesi**(Sahibi ve Başyazarı Asım Us)
- Vatan Gazetesi** (Sahibi ve Başyazarı Ahmet Emin Yalman).
-

ABSTRACT**The Press Polemics On Transition Of Multy Parties Period**

This study aims to explain the main characteristics of the press polemics and antecedents on the transition of multy parties period framework and the determining factors which means of historical bases as regarded all aspects of the period. After then the relationship between post-war political arenas both interior and foreign politics together with press polemics is evaluated in order to get the whole "picture" of the transition period and also to make clear these aims, the newspapers which were circulated in the period both supporter and opposite of central government politics of them were of columnist and writing of parliaments are assessed.

Key Words: The Press, press polemics, multy party system, transition period, columnists.